

ÇİN KÜLTÜRÜNDE HAYVAN SEMBOLİZMİ

Animal Symbolism in Chinese Culture

Sema GÖKENÇ GÜLEZ*

Öz

İnsanlar yaşamın bir parçası olan hayvanlarla etkileşime geçtikçe onları gözlemlemiş ve hayvanların kendilerine özgü özellikleri ile alakalı olarak onlara bazı anlamlar yüklemişlerdir. Hayvanlara atfedilen bu anlamlar zaman içerisinde, insanların içinde yaşadığı coğrafyaya, kültürüne, inancına bağlı olarak sembolleşmiştir. Bu noktada insanlar yaşadıkları ortam ve olayların da etkisi altında kalarak, hayvanlara bazen yüce, bazen koruyucu, bazen güçlü, bazen de olumsuz anlamlar yüklemişlerdir. Hayvanlara atfedilen sembol ve anlamlar ilgili kültürün efsane, anlatı ve sanat eserlerinde yerini almıştır. Günümüzde yaygın bir biçimde kullanım alanı bulan hayvanların sembolik anlamları, Çin kültüründe önemli bir yer tutmaktadır. Bu çalışmada veri toplamak amacıyla Çince, İngilizce ve Türkçe açık erişim kaynaklarından elde edilen bilgiler ve bu alanda yapılmış çalışmalar kullanılarak, hayvanların farklı kültürlerdeki anlam ve sembolleri ele alınmış, özellikle Çin kültüründe öne çıkan bazı hayvanlar ve ifade ettiği anlamlar incelenerek, hayvan sembollerinin Çin toplum ve kültüründeki anlamlarının ve dönüşümlerinin yorumlanması amaçlanmıştır. Çin kültüründe var olan hayvan sembollerinin oluşmasında Çinlilerin dini inançlarının ve diğer uluslar ile olan etkileşimi ile antik dönem insanların doğayı gözlemleyerek oluşturduğu efsanelerin etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Makalede, her hayvanla ilgili sembolik anlamları ele almak mümkün olmadığından; okuyucuya altı örnek hayvan üzerinden Çin'deki hayvan sembolizmine dair genel bir bakış sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: hayvan sembolizmi, Çin kültürü, Çin sanatı, Çin mitolojisi, hayvanlar.

ABSTRACT

As people interacted with animals, which were a part of life, they observed them and attributed some meanings to them by considering the peculiarities of animals. These meanings attributed to animals have been symbolized over time depending on the geography, culture and belief of the culture. At this point, under the influence of the relevant factors, people have attributed to animals sometimes sublime,

* Dr. Öğr. Üyesi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Çin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir/Türkiye. E-posta: gokencsema@nevsehir.edu.tr. ORCID: 0000-0002-1787-9328.

sometimes protective, sometimes powerful, sometimes negative and sinister meanings. These symbols and meanings attributed to animals have taken their place in the legends, narratives and works of art of the relevant culture. Animal symbols, which are widely used today, have an important place in Chinese culture. In this study, in order to collect data, the information obtained from Chinese, English and Turkish open access sources was used, and the meanings and symbols of animals in different cultures were discussed, and some animals that came to the fore in Chinese culture and the symbols they express were discussed. In this study, It is aimed to interpret the meaning and transformation of animal symbols in Chinese society and culture. The religious beliefs of the period, the interaction with other nations and the legends created by the ancient people by observing nature were seen to be effective in the formation of animal symbols in Chinese culture. Since, it is not possible to deal with the symbolic meaning of each animal in the article; the readers were presented with an overview of animal symbolism in China through six sample animals.

Keywords: animal symbolism, Chinese culture, Chinese art, Chinese mythology, animals.

Giriş

İnsan zihni, insanlığın varoluşundan beri gördüğü, duyduğu, hissettiği ve deneyimlediği olayları, bilgisi dâhilinde olan etken ve etmenlerle yorumlama eğilimindedir. Bu eğilim, günümüz ve tarih öncesi insanlar arasında, yorumlarken kullanılan bilgi çeşitliliği ve doğruluğu açısından farklılık göstermektedir. Günümüz insanları olayları yorumlarken, bilgiye kolay ulaşabilmenin bir sonucu olarak, bilimin bize sunduğu çıktıları kullanarak daha rasyonel açıklamalar oluşturabilmektedir. Çünkü bu açıklamaları oluşturmak için ihtiyaç duydukları bilgileri kitaplardan, televizyondan, internetten ve hatta radyodan kolaylıkla edinebilme lüksüne sahiptirler. Ancak tarih öncesi dönemlerde yaşayan insanlar için aynı durum söz konusu olmamıştır. Tarih öncesinde bilginin yayılması bir kişinin dâhil olduğu kabile ve ailesi ile sınırlı kalmış, neredeyse tamamıyla aynı çevreden aktarılan sözlü geleneğe dayandırılmıştır. Bu durum, insanların çevrelerindeki doğal dünyayı anlamak ve açıklamak için farklı perspektifler geliştirmelerine neden olmuştur. Tarih öncesi insanları, bazı olay ve durumları anlamlandırabilmek için sahip oldukları sınırlı, bilimsel gerçeklik ve bilimsel doğruluktan uzak bilgileri kullanmışlardır.

Toplumda var olan hayvan, bitki, renk, sayı gibi bazı semboller zaman içerisinde toplumun kültürel değerleri ile bütünleşerek farklı anlamlar kazanmıştır. Bu bağlamda, farklı toplumlardaki semboller o toplumun kültürel

değerlerini yansıtmada konusunda önemli bir yere sahiptir. Söz konusu semboller arasında hayvanlar önemli bir yer tutmaktadır. Hayvan sembollerinden bazılarının olumlu anlamları varken bazılarında olumsuz anlamlar yüklenmiştir. Hayvanlara yüklenen bu anlamlar bulunan coğrafya, ilgili medeniyetin kültürü ve kültürel değerleri, dini inancı, farklı kültürlerin etkisi altında kalması gibi etkenler doğrultusunda şekillenmiştir.

Farklı coğrafya ve medeniyetlerde insanlar çevrelerinde gördükleri hayvanlara farklı anlamlar yüklemiştir. Örneğin Anadolu coğrafyasında eski insanlar baykuş sesini uğursuzlukla bağdaştırmışlar ve baykuşu ölümü haber veren, uğursuz bir kuş olarak görmüşlerdir (Köse, 2019: 295). Gece, penceresinde baykuş öten evlerden ölü çıkacağına inanmışlar ve bu yorumu da sonraki nesillere bu şekilde aktararak günümüze kadar gelmesini sağlamışlardır. Oysaki gerçekte olan şey baykuşun daha iyi avlanabilmek için az da olsa ışığın var olduğu yerde beklemesinden başka bir şey değildir. Bu bir sokak lambası olabileceği gibi, köy gibi karanlık bir alanda, bir evin hasta bakıldığı için açık bırakılan ışığı da olabilmektedir. Bu; insanların bilimsel olmayan açıklamalarla olayları yorumlama eğilimlerine verilebilecek bilinen en yaygın örneklerden biridir.

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri hayvanlar, insanların hayatında merkezi bir rol oynamışlardır. İnsanlar hayvanlarla etkileşime geçtikçe onları gözlemlemiş, anlamaya ve yorumlamaya çalışmışlardır. Onları gündelik hikâyelerine dâhil etmiş, onlara bazen yüce, bazen alçak özellikler atfetmiş bazen koruyucu, bazen ise uğursuz ilan etmişlerdir. Günümüze kadar gelmeyi başarmış bu hikâyelerde eski insanların kara kediyi uğursuz, karıncayı bereketli, güvercin pislemesini talihi, fallarda çıkan balığı kismet, kuşu ise haber saydığı bilinmektedir. Üstelik bunun yaşanılan bölgeye, etnik kökene, içinde yaşanılan döneme göre değiştiği de bilinmektedir. Bu durum aynı zamanda bize geçmişe dönük olarak belli bir coğrafyada yaşayan, belli bir etnik kökene ait insanların hayvanları nasıl yorumladıkları ve yaşamlarına dair hikâyelere onları nasıl dâhil ettikleri hakkında da büyük ipuçları sağlamaktadır. Hayvan sembolizmi ve mitleri ise bu ipuçlarını anlamlandırmada ve insanlara aktarmada anahtar rol oynamaktadır.

Hayvanlar aynı zamanda mitolojik hikâyelerde ana karakter olarak da yer almaktadır. Hayvan sembolizmi ve mitleri, insanların hayvanları yorumlama ve anlamlandırma süreçlerine önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu mitler ve semboller, insanların dünya algısını, kültürel değerlerini ve toplumsal yapılarını şekillendirmiştir. Hayvan sembolizmi ve mitleri ayrıca toplumsal ve kültürel kimliklerin oluşmasında da etkili olmuştur. Bir hayvana atfedilen

özellikler, bir topluluğun değerleri, normları ve inançlarıyla ilişkilendirilebilmektedir. Örneğin, Asya kültüründe ejderha, güçlü ve kutsal bir varlık olarak kabul edilirken, Güney Amerika mitolojisinde jaguar, güç, cesaret ve liderlik sembolüdür. Bu semboller, farklı toplumların benzersiz kimliklerini ve değer sistemlerini yansıtmaktadır.

Bu çalışmada, metin veri ve analizi yöntemlerine başvurulmuş Çin kültüründeki hayvan sembolizmi ve bu kültürdeki hayvanlara yüklenen anlamlar ele alınmıştır. Konunun daha iyi anlaşılması için Çin medeniyeti yanında aynı hayvanın farklı kültürlerdeki anlamlarına da yer verilerek çalışma karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelenmiştir.

Çin Kültüründe Hayvan Sembolizmi

Latince “symbolum” kelimesinden gelen ve Batı dillerinden Türkçeye giren “sembol” (İng. *symbol*, Fr. *symbole*, Alm. *symbol*) kelimesi, Türkçede kullanılmaya başlanmış olan “timsal” veya “remz” kelimesinin karşılığıdır (Çoruhlu, 2000: 17). Türk Dil Kurumu sözlüğünde sembol ise “simge” olarak tanımlanmaktadır (URL-1). Sembolün anlamını tek bir kelimeyle açıklamak oldukça zordur. Sembol birden çok anlam ve kavramı kapsamaktadır. Sembollerin felsefe, din, mitoloji, sanat gibi birçok farklı alanda anlatım şekilleri vardır. Özlem Alp, sembolün anlam ve anlatım olmak üzere iki farklı unsuru olduğunu, sembolün anlam yüklemelerinin her zaman tekil olmadığını ve çoğu kez sembolün işaret ettiği anlamın çağrışımlı ya da çok anlamlı olduğunu vurgulamaktadır. Alp bu durumu yılanın Doğu kültüründe kötülüğü anlattığı gibi aynı zamanda şifayı da işaret ettiği örneği ile açıklamıştır (2009: 17). Bu durumda sembol birden fazla anlama işaret ettiği gibi aynı zamanda, farklı kültürlerde o kültürün değerleri doğrultusunda farklı anlamlar da kazanabilir.

Türk Dil Kurumu Sözlüğünde “simgecilik” olarak tanımlanan (URL-2) “sembolizm” (Alm. *symbolismus*; Fr. *symbolisme*; İng. *symbolism*) timsaliyye, remziyye, tasvir-i rumuz; bir şeyi sembolü aracılığıyla anlatma veya gösterme anlamına gelmektedir. Bir başka açıklamada sembolizm, sembollerini kullanarak anlatma ya da anlatma aracı olarak sembollerini kullanma, olayları yorumlama ve dile getirmeye yarayan semboller sistemi olarak belirtilmiştir (Atasağın, 1997: 381).

Dünyanın en eski medeniyetlerinden biri olan Çin, sahip olduğu geniş coğrafyası, çoklu etnik çeşitliliği, geleneksel kültürü ile tarihin farklı dönemlerinde farklı medeniyetlerle etkileşim halinde olmuştur. Çin’i ve Çin kültürünü anlamak için Çin toplumunun kültürel değerlerini, düşünce tarzını ve

çeşitli sembollere yüklediği anlamları ve bu anlamların ne doğrultuda oluştuğunu anlamak gerekmektedir. Çin'in sahip olduğu zengin kültür birikimi edebiyat, kültür, felsefe, mitoloji gibi farklı alanlara kaynak sunmuştur. Özellikle mitolojide, hikâye ve anlatılarda hayvanlar başrolde oynayan figürler arasında yer almaktadır. Çin mitolojisinde hayvanlara yüklenen anlamlar tarihin farklı dönemlerinde değişiklik göstermiş ve bu anlamlar Çin kültürü, edebiyatı, felsefesi ve mitolojisinde büyük yer kaplamıştır.

Hayvanlar sadece isim ve anlamları yönünden değil, aynı zamanda tarihsel süreçte insanların uygulamaları ve düşüncelerinde de önemli bir yere sahiptir. 1990'lardan beri hayvan çalışmaları üzerine yapılan araştırmalar, tarihsel süreçte bireylerin, toplumların ve kültürlerin bir hayvanın ne olduğu, nereye ait olduğu, hayvanların nasıl sunulması gerektiği, ekonomik ve fiziksel bir kaynak olarak hayvanın insana bir arkadaş ya da düşman olması, bir hayvanın spiritüel, manevi ve entelektüel olarak yüklendiği anlamları göstermektedir. Sinologlar ve Çinli tarihçiler Çinlilerin hayvanlara verdikleri önemi göstermekte ve hayvanların ve onlara atfedilen anlamların insan toplumu ve doğal değişime açılan bir pencere görevini gördüğünü belirtmişlerdir (Sterckx vd., 2009: 1).

Farklı kültürlerde sembol ve sembolizmin kapsamı oldukça geniştir. Hayvan sembolizmi de hikâye, anlatı, sanat, mitoloji gibi farklı alanlarda kendine yer edinmiştir. Çoğu kültürde olduğu gibi Çin kültüründe de sahip olduğu kültürel değerleri ve inancı doğrultusunda hayvanlara çeşitli anlamlar yüklenmiştir. Hayvanlara yüklenen bu anlamlar ülke kültürünün sanat, edebiyat, hikâye gibi çeşitli alanlarında kendine yer edinmiş ve nesiller boyunca aktarılarak günümüze kadar gelmiştir. Bu çalışmada, Çin kültüründe öne çıkmış hayvan sembollerinden ejderha, Anka kuşu, kaplan, horoz, köpek ve aslanı ele alarak bu hayvanlara yüklenen anlamlar ve semboller, aynı zamanda sembollerin Çin kültüründe içerdiği anlamlar ele alınmıştır.

Ejderha (龙)

Ejderhalar gerçekte var olmayan ancak çoğu halkın anlatı ve hikâyelerinde yer alan mitolojik hayvanlardır. Çin mitolojisi ve kültüründe önemli bir yere sahip olan ejderha Uzakdoğu ve Orta Asya bölgesinde öne çıkan figürlerden biridir. Ejderha Çinliler tarafından saygı gösterilen ve Çin kültürünün bir parçası olan mitolojik bir yaratıktır. Ejderha Çince *Long* (龙) olarak adlandırılmaktadır (URL-3). Türk Dil Kurumu sözlüğünde ejderha "Türlü biçimlerde tasarlanan korkunç bir masal canavarı, ejder, dragon" olarak tanımlanmaktadır (URL-4). Eski Türkçede yılanın karşılığı olarak *luu*, *ejder*, *ejder-*

ha, nek, mar, büke, solucan, evren, dragon gibi pek çok isim kullanılmaktadır (Ölmez, 2010: 5). Ejderha Türklere çok eski çağlarda Çin'den gelen bir motiftir ve Hunlar başkentlerine “Ejderha şehri” anlamına gelen *long cheng* (龙城) adını vermişlerdir. Halk tabanına indikçe ejderhaların yerini zaman zaman yılanlar almıştır (Ögel, 2014: 17).

Asya topluluklarında görülen ejderhaya dönemin inanç ve kültürel değerlerine göre farklı dönemlerde farklı anlamlar yüklenmiştir. Ejderha farklı medeniyetlerde de farklı anlamlar içermektedir. Türkler ejderhayı bereketin ve kuvvetin sembolü (Çoruhlu, 2000: 43) olarak kullanmışlardır. Ejderha Çin mitolojisi ve sanatında da çok büyük yer tutmuştur. Erken dönemlerde bereket, refah, güç ve kuvvet simgesi olarak kabul edilmiş efsanevi yaratık ejderha, zamanla daha çok alt edilen kötülüğün simgesi olmuştur. Ejder yer ve gök simgesi olmuştur (Çoruhlu, 2000: 133). Asya toplumlarında ejderhaya doğaüstü güçleri olan, değişim gücüne sahip, bilge olarak en yüksek ruhani güç özelliği atfedilirken, Batı toplumları Hristiyan sanatında ejderha hayvani ve şeytani unsur olarak görülmüştür. Batı toplumlarında Çin toplumdaki olumlu özelliklerin aksine ejderha, şeytan ya da yaratık olarak şiddetle alakalı bir karakter olarak görülmektedir. Japonya’da ise ejderha yağmur tanrısının sembolüdür. Bu sebeple tapınaklarda ejderha desenli ve motifli çeşmeler kullanılmıştır. Tapınağa gelen Japonlar ejderhanın ağız kısmını oluşturduğu çeşme olduğundan akan suyu içmektedirler (Cooper, 1978: 146-149).

Mitolojik olarak ejderhanın ortaya çıkışı ve izleri ilkel toplumlara kadar dayanmaktadır. Tarih öncesi dönemlerde ejderha insanlar tarafından sembol ve koruyucu olarak benimsenmiştir. Antik dönem Çin toplumunda, ejderha şanslı ve mucizevi bir yaratık olarak görülürken, aynı zamanda güç, otorite, yetenek ve uğurun sembolüdür. Çin toplum ve kültüründe “Ejderhanın Soy-Nesli (龙的传人)” şeklinde bir tabir vardır. Bu tabir toplumda Çinlilerin ejderhanın soyundan geldiklerine dair bir inançları olduğu şeklinde değerlendirilebilir. Ejderha zamanla Çin ulusunun bir sembolü haline gelmiştir. Tang Dönemi şairlerinden Liu Yuxi (刘禹锡, 772-842) ejderhalarla alakalı “Luo Shi Ming’de (陋室铭)” geçen şu mısraları kaleme almıştır: “Eğer bir ilah varsa dağ o zaman yüksek olur, eğer ejderhanın ruhu varsa su o zaman derin olur (山不在高, 有仙则名, 水不在深, 有龙则灵)” (Zhang, 2008: 97). Şair Liu Yuxi’nin bu mısraları Çin toplum ve kültüründe ejderhanın önemini gösterir niteliktedir.

Çin kültüründe var olan ejderhaya zaman içerisinde farklı fiziksel özellikler eklenmiştir. Ming Dönemi (明朝, 1368-1644) botanikçisi ve farmakoloji uzmanı Liu Shizhen (刘时珍) *Tıbbi Bitkiler Özeti* (本草纲目) kitabında ejderhaya eklenen fiziksel özelliklerden devenin başı, geyiğin boynuzları, tavşanın gözleri, öküzün kulakları, yılanın boynu, balığın pulları, atın yelesi, kartalın pençeleri ve kaplanın avuç içi gibi özelliklerinden bahsetmektedir (Zhang, 2008: 92). Buradan anlaşılacağı üzere ejderha birçok hayvanın karışımından oluşan bir varlık olarak tasvir edilmektedir. Mackenzie de (1996: 49), Wang Fu gibi eski yazarların, ejderhanın bir devenin başına, bir erkek geyiğin boynuzlarına, bir canavarın gözlerine, bir ineğin kulaklarına, bir yılanın boynuna, bir midyenin göbeğine, bir sazan balığının pullarına, bir kartalın pençelerine ve bir kaplanın ayaklarına sahip olduğunu belirttiğinden bahsetmekte ve ejderhanın vücudunda bulunan 117 adet pullardan 81 adedinin iyi etkiler (yang) ile 36 adedinin ise kötü etkilerle (Yin) dolu olduğunu, aynı zamanda yalnızca doğurgan yağmurlara değil fırtınalara da sebep olduğu için ejderhanın hem koruyucu hem de yok edici bir sembol olduğunu vurgulamaktadır. Her iki açıklamadan da anlaşılacağı üzere Çinliler ejderhayı mucizevi, kutsal bir yaratık ya da hayvan olarak görürken aynı zamanda zaman içerisinde farklı hayvanların sahip oldukları kendilerine has özelliklerini de ejderhaya atfetmişlerdir. Çinlilerin pek çok hayvanın karışımı olacak şekilde ejderhaya farklı hayvanların öne çıkan özelliklerini eklemesi, kutsal ve mucizevi yaratık olarak kabul ettikleri ejderhayı daha da güçlü ve mucizevi kılma isteğinden kaynaklandığı şeklinde değerlendirilebilir.

Çin burçlarından beşinci hayvan olan ejderha, güneşin doğduğu yer, verimlilik, bahar yağmurları ve genel olarak yağmur bölgesi olan Doğu ile bağdaştırılmıştır (Eberhard, 2000: 104). Çin ejderhası, yüksek bulutlarda ve derin sularda özgürce dolaşan ve istediği zaman hava değişikliklerini yöneten güçlü ilahi bir varlık olarak görülür. Ejderha aslında Çin'in su tanrısıdır. "Ejderha havuzlarda yaşar, bulutlara yükselir, gök gürültüsüne ve yağmura neden olur, ejderhanın yağdırdığı yağmurlar nehirleri besler, okyanusta sibirli incilerin yaptığı gibi suların yükselip alçalmasına neden olur ve imparatorun bir sembolüdür" (Mackenzie, 1996: 55). Çin kültüründe ejderhanın imparatorun vücut bulduğu halini aldığı düşüncesi var olmakla beraber ejderha imparator ile bağdaştırılmıştır. Ejderha Çin'de imparatorun, gücün, bereketin ve zenginliğin sembolüdür ve bu sebeple Yang'ın ilkel özünü temsil etmektedir (Hulbert ve Biedermann, 1994: 103). Ejderhalar kurak geçen kış mevsimi boyunca suyun içerisinde havuzda uyurlar. Gövdelerini koruyabilmek için uyuyan ejderhalar bu dönemde kuraklık gibi sıkıntılara sebep

olurlar. Bir süre sonra ejderhalar ilkbaharda hareketlenir, uyanır ve sonra da birbirleriyle savaşmaya başlarlar. Çinliler bu olayı “ejderha savaşları” olarak adlandırır ve büyük bir coşkuyla karşılarlar. Bu savaşlarla birlikte kurak geçen kış mevsiminden sonra, gök gürlemeye başlar ve yağmurlar yağar. Eğer ejderha savaşı arzu edilenden daha uzun sürerse o zaman, gereğinden fazla yağış olur ve nehirlerin taşması, seller, taşkınlar gibi birçok olumsuzluğu da beraberinde getirir. Bu durumda imparatorun ve baş rahibin ejderhayı kontrol edemediği ve ejderhaya söz geçiremediği anlamına gelir. Çünkü toplumda ejderhanın imparatorun vücut bulmuş hali olduğuna inanılır (Mackenzie, 1996: 57, Gezgin, 2007: 80). Öyle ki; Han Hanedanlığı (汉朝, MÖ 206-MS 220) ilk imparatoru Liu Bang (劉邦) babasının bir ejderha olduğunu iddia etmiş ve bu süreçten sonra ejderha, imparatoru temsil eden ve imparatorluğun gücünün sembolü olarak görülmüş ve imparator ejderhanın oğlu (真龙天子) şeklinde adlandırılmıştır. Hatta imparator ya da imparatoriçe ile ilgili bazı durumları ifade etmek için “ejderha” kelimesi kullanılmıştır. Örneğin; imparatorun yüzü “long yan (龙颜)”, imparatorun kaftanı “long pao (龙袍)”, imparatorun varisleri ise “long zi long sun (龙子龙孙)” olarak adlandırılmıştır (Zhang, 2008: 93). Bu ifadeler Çin kültüründe imparatorun ejderha ile bütünleştirildiğinin bir göstergesidir.

Çin’de ejderhanın gizemli suret ve simgelerini görmek mümkündür. Ejderha binlerce yıldır gücün ve itibarın simgesi olarak kabul edildiğinden ejderha motifi Çin’de sarayların çatılarında ve hükümdar ailesinin mobilyalarında sıklıkla kullanılan bir motif olmuştur (Ren, 2015: 44). Çin astrolojisinde, ejderhalar iradeli ve ateş gibi kızgındırlar. Bu sebeple ejderha yılında doğan insanların genellikle başarılı olduklarına inanılır. Ejderha aynı zamanda Çin kültüründe güneş ışığı, baharı ve yağmuru temsil etmektedir. Çin efsanelerinde ejderha hava, toprak, su ve ateş demektir. Bu sebeple insanlar ejderhanın yağmur gibi doğa olaylarını kontrol edebileceğine ve bu sebeple bereket getireceğine inanmışlardır. De Visser, ejderhanın şimdi olduğu gibi, eski günlerde de suyun, gök gürültüsünün, bulutların ve yağmurun tanrısı, nimetlerin habercisi ve kutsal insanların sembolü olarak kabul edildiğini ve imparatorların yeryüzünün kutsal varlıkları olması gibi, ejderhanın, imparatorluğun gücünün bir sembolü olduğu fikrinin bu eski düşünceye dayandığını belirtmektedir (1969: 42). Antik dönemde tarım toplumu olan ve güneşe, aya, buluta tapan Çinlileri düşündüğümüzde Çinlilerin ejderhaya uğurlu, bereket getiren, güçlü sembollerini atfetmesi hiç şaşırtıcı değildir. Nitekim bahsettiğimiz gibi tarım toplumu olan Çinliler için yağmur bereketli bir hasat dönemi için önemlidir ve ejderhanın hava değişikliklerini yöneten ilahi bir

varlık olarak görülmesi ve bu bağlamda ejderhaya kutsal anlamlar atfedilmesi bu sebeptendir.

Ejderhalar sadece hava değişikliklerini ve mevsimleri kontrol eden ilahi güçler olarak görülmemiştir. Bunların dışında ejderha farklı birçok konuda da ilahi bir varlık olarak görülmüştür. Mackenzie (1996: 61) ejderhaların yiyecek sağlayan tanrılar olarak görülmesinin yanında aynı zamanda hastalıkları iyileştiren tanrılar olarak da hayat verici olarak kabul edildiğini belirtmiş ve “kırmızı bulut otu” ve diğer tedavi edici otların bir fırtına sonrası ejderhaların sıkça uğradıkları havuzun yanında bulunduğunu söylemiştir.

Anka Kuşu (凤凰)

Anka kuşu da tıpkı ejderha gibi gerçekte var olmayan ve düşsel dünyada yaratılmış mitolojik bir varlıktır. Anka kuşu gerçekte somut olarak var olmamasına rağmen, manevi anlamda derin anlamlar içermektedir. Kendisini küllerinden var eden Anka kuşunun dünyada sadece bir tane olduğuna inanılır. Anka kuşu sadece Çin kültüründe değil farklı medeniyetlerin kültürlerinde de farklı anlamlar kazanmıştır. Anka kuşu, Arap ve Fars bilim kitaplarında, Çin mitolojisinde, ünlü gezgin Marco Polo'nun anlatımlarında, Mısır efsanelerinde, Bin Bir Gece Masallarında, İslam mitolojisinde, Yahudi ve Hristiyan söylencelerinde karşımıza çıkmaktadır (Gezgin, 2007: 20).

İlahi kuş olarak bilinen Anka kuşu farklı kültürlerde farklı isimlerle adlandırılmıştır. Farklı kültürlerde yer alan bu mitolojik hayvanın esasen temelde bir kuştan türediği söylenmektedir. Phoenix esas itibarıyla Mısır mitolojisinde, Simurg ise İran mitolojisinde görülmektedir. Bunun Arap ya da İslam kültürüne yansımaları Anka ya da Zümrüdüanka'dır. Garuda ise Hint mitolojisinde yer almaktadır (Çoruhlu, 2000: 131). İran'daki, Simurg veya Zümrüd kuşları Türkler arasına girmiştir. Ancak Proto-Türk geleneklerinde, *Tuğrul* gibi, *Garuda*'ya benzer büyük bir mitolojik kuş vardır ve Kuzey Türk destanlarında zaman zaman Garuda veya Zümrüd-Anka'nın yerini Türklerin kartalı olan “Kara-kuş” almıştır (Ögel, 2014: 693). Farklı isimlerle adlandırılan bu mitolojik yaratığa farklı kültürlerde farklı anlamlar yüklenmiştir. Örneğin Anka kuşu Hristiyanlığın erken dönemlerinde ölümden sonraki diriliş simgelerken, Mısır'da Anka kuşu ölümsüzlüğün sembolüdür (Gezgin, 2007: 20). Farklı medeniyetlerde Anka kuşunun ölümsüz ya da ölümden sonra yeniden diriliş simgelemesi ilahi kuşun küllerinden yeniden doğması ya da kendini küllerinden yeniden yaratma inancından kaynaklandığı şeklinde değerlendirilebilir.

Anka kuşu Çince “fenghuang (凤凰)” olarak adlandırılmaktadır. Çince “fenghuang” olarak adlandırılan mitolojik yaratığın İngilizcede “phoenix” olarak adlandırılmasına karşıt görüşler olsa da yine de kabul görmüştür. Ancak dişi ya da erkek gibi karmaşık özellikleri ve türleri olan ve “phoenix” olarak adlandırılan bu fantastik hayvanın Çincedeki karşılığının “fenghuang” olarak anılmasına dair bilgiler hala sınırlıdır (Zhu, 2020: 122).

Antik dönem klasiklerinden *Shanhaijing*'de (山海经) Anka kuşunun horozun başına, kırlangıcın gagasına, yılanın boynuna, kaplumbağanın sırtına ve balığın kuyruğuna sahip olduğundan bahsedilir (Zhao, 2019: 46-47). Tıpkı ilahi yaratık ejderha gibi Anka kuşu da çeşitli hayvanların karışımından oluşmuş bir varlıktır. Bazı hayvanların öne çıkan özellikleri efsanevi varlık Anka kuşuna atfedilmiştir. İlahi yaratık Anka kuşu kırmızı, yeşil, siyah, beyaz ve sarı olmak üzere beş farklı tüy rengine sahiptir (Hargett, 1989: 242; Li, 2018: 122). Çin kültürü ve mitolojisinde, Anka kuşunun rüzgâr tanrısı olduğu düşünülmekte ve bu ilahi varlık gücü temsil etmektedir. Anka kuşunun doğruluk, insanlık, erdem, dürüstlük ve samimiyet gibi beş farklı erdeme sahip olduğu düşünülmektedir (Nigg, 2016: 21). “Feng” (凤) sözcüğünün erkek Anka'yı, “huang”ın (凰) ise dişi Anka'yı temsil ettiği düşünülmektedir. Anka kuşu da tıpkı ejderha gibi imparatorla ilişkilendirilmiştir. Tüylü hayvanların hükümdarı olan Anka kuşu, bir ejderha ile beraber tasvir edildiğinde, İmparatoriçe'yi temsil etmektedir. Anka kuşunun dişi bir simge olarak kullanımına nispeten yakın tarihlere rastlanmaktadır (Eberhard, 2000: 34). Örneğin, imparatoriçenin elbisesi “feng yi” (凤衣), tacı “feng guan” (凤冠), sarayı ve odası “feng ge” (凤阁), at arabası ise “feng nian” (凤辇) olarak adlandırılmıştır (Zhang, 2008: 93).

Anka kuşu antik dönem insanların hayal ettiği koruyucudan evrimleşmiş bir totem imgesidir. Söylenene göre, Sarı İmparatorun soyundan gelen Shang Hanedanlığı eskiden “Anka Kuşu” olarak adlandırılan kuş totem kabilesidir. Şarkılar Kitabı (诗经) *Xuan Niao* (玄鸟) şiirinde şu şekilde geçer: “İmparator, Xuan Niao'a (eski dönemlerdeki Anka kuşunun bir diğer adı) dünyaya gelmesini ve daha sonra da Shang Hanedanlığını kuran Qi'yi doğurmasını emretmiştir” (Wu vd., 2021: 2). Shang Hanedanı atası Qi'nin, Xuan Niao tarafından doğdurulduğuna inanılmaktadır. Xuan Niao ise Anka kuşunu temsil etmektedir. Shang ve Zhou Hanedanlığı dönemlerindeki keşfedilen bronzlarda sıklıkla Anka kuşu motifi ve figürünün görülmesi bu sebeptendir. Qishan Dağı'nda şarkı söyleyen Anka kuşu Zhou döneminde müreffeh bir çağın habercisidir. Anka kuşunun dikkatini çekmek için flüt çalar. Bu sebeple Anka Kuşu antik dönemde Zhou halkı tarafından kutsal kuş ola-

rak kabul edilmiştir. Anka kuşunun Qishan Dağı'nda şarkı söylemesi, Zhou dönemindeki refah ve zenginliğin bir sembolü olarak görülmektedir. Bu sebeple Zhou Hanedanlığı dönemi mezarlarında çok sayıda Anka kuşu motifi yer almaktadır. *Şarkılar Kitabı*'nda; “Anka kuşu rüzgârda gökyüzüne doğru uçar, yüksek tepelerde şarkılar söyler, uğurlu haberleri müjdeler şeklinde geçer” (Wu vd., 2021: 2). İlahi kuş Anka Kuşu güzel, uğurlu, nazik, huzurlu, erdemli, koruyucu ve kutsal bir kuştur. Çinliler için Anka kuşu soyluluğu ve asaleti temsil etmektedir. Efsaneye göre, efsanevi imparator Yao (尧) tahttan çekildiğinde Shun (舜) da Yu'nun tahtan inmesine vesile olur. Tüm halk bunu kutlar ve Anka kuşu da dâhil tüm hayvanlar tebrik etmeye gelir. Ejderha ve Anka kuşu motifli boyalı çanak çömlek Shaanxi (陕西), Baoji (宝鸡), Yangshao kültür sitesinde (仰韶文化) keşfedilmiştir. Yangshao arkeolojik sit alanında keşfedilen bu buluntular ejderha ve Anka kuşunun Neolitik Çağda ortaya çıktığını gösterir niteliktedir (Wu vd., 2021: 2). Ejderha ve Anka kuşu efsanelerde birbirlerini tamamlayan bir çift olarak anılır. Neolitik Çağ'dan İlkbahar ve Sonbahar Dönemi (春秋时期, MÖ 770-475) ile Savaşan Beylikler Dönemine (战国时期, MÖ 475-221) kadar, Yin ve Yang teorisi popüler iken, Anka kuşu yang olarak görülmüştür.

Anka kuşuna verilen diğer isim “semender”dir. Efsaneye göre semender kuşunun gagası bir neye benzetilmekte ve bu kuş güzel ötmektedir. Semender ömrünün sonuna geldiğini anladığında bir ağacın dalına konar ve büyüleyici sesiyle şakımaya başlar. Onun sesini duyan diğer tüm kuşlar da kanat çırpmayı ve uçmayı bırakarak onun güzel ötüşünü dinlemeye koyulur. Rivayete göre Semender kuşunun ötüşü uzaklardan bin sesin yankısı gibi duyulmaktadır. Bu ötüş sebebiyle Çinliler tarafından dans ve müziğin yaratıcısı olarak kabul edilir (Gezgin, 2007: 21). Bu sebeple yukarıda bahsettiğimiz üzere Anka kuşunun Qishan Dağı'nda şarkı söylemesi dönemin refahı ve zenginliğine yapılan bir gönderme olarak görülür.

Kaplan (虎)

Çin takvimi olarak belirtilen On İki Hayvan takviminde yıllardan birisi de kaplan yılına denk gelmektedir. Diğer hayvanlarda olduğu gibi kaplana da farklı kültür ve medeniyetlerde inanç ve coğrafya gibi etkenlere bağlı olarak bazı anlamlar yüklenmiştir. Örneğin, Budist efsanelerde kaplan motifi fedakârlık erdemini vurgulamak üzere kullanılmıştır (Çoruhlu, 2000: 138). Türk ve Çin mitolojilerinde kaplana yüklenen anlam ve sembol paraleldir. Dolayısıyla, Türk mitolojisinde de önemli bir sembol olan kaplan, Çin'deki ile benzer şekilde yer almaktadır. Kaplan Türk kabilelerinin ve yiğitlerinin en

eski tözlerindendir¹ (Çoruhlu, 2000: 137). Ejderha Çin’de bir su ve yağmur tanrısı iken, kaplan ise bir dağ ve orman tanrısıdır (de Visser, 1969: 109). Kaplan Çin’de uzun ömürlülüğün tanrıları ve sembolleri (Mackenzie, 1996: 123) arasında yer almaktadır.

On İki Hayvanlı Çin takvimindeki on iki şanslı hayvanın isimlerinin, sırasının ve aynı zamanda dünyevi dalların atanması Han Hanedanlığı döneminde olmuştur. Wang Chong’un *Discourses Weighed in the Balance* eserinin “Momentum” bölümünde; “Yin (dallardan biri) odun ile ilişkilidir ve sembol hayvanı ise kaplandır. Xu toprak ile alakalıdır ve sembol hayvanı köpektir. Chou ve Wei her ikisi de toprak ile alakalıdır ve sembol hayvanları ise inek ve keçidir. Hai ve Zi su ile alakalıdır ve sembol hayvanı domuz ve faredir. Si ve Wu ateş ile alakalıdır ve sembol hayvanı sembol hayvanı yılan ve attır. You, Mao ve Shen’in sembol hayvanı horoz, tavşan ve maymundur.” şeklinde geçer (Wang, 2012: 9). On İki Hayvanlı takvimde hayvanların sırası ve ait olduğu dallar Yinyang (阴阳) ve beş element (五行) teorisi çerçevesinde oluşmuştur. Buna göre; dünyevi dallar ve hayvan sembolleri sırasıyla şu şekildedir: Zi-Fare, Chou-İnek, Yin-Kaplan, Mao-Tavşan, Chen-Ejderha, Si-Yılan, Wu-At, Wei-Koyun, Shen-Maymun, You-Horoz, Xu-Köpek, Hai-Domuz (Wang, 2012: 11).

Çin burçlar kuşağının üçüncü burcu olan kaplan, bir yang (eril) hayvanıdır ve kaplan cesaretin simgesidir. Kaplanın aynı zamanda kötü ruhları kovduğuna inanılır. Bu nedenle mezarlarda taştan yapılmış kaplan heykelleri bulunmaktadır. Aynı zamanda kaplana binen birçok tanrı tasviri vardır ve kapı çevresinde tasvir edilen kaplanın kötü ruhlara karşı koruyucu görevi üstlendiğine inanılır (Eberhard, 2000: 159-160).

Taocu düşünür Zhuangzi (莊子, MÖ 369-286) Çin’de doğunun nefesinin (ya da etkisinin) rüzgâr olduğuna ve rüzgârın ormanı yarattığına; merkezin yeryüzü olduğuna; batının nefesinin, metale hayat veren Yin olduğuna ve kuzeyin nefesinin soğuk olduğuna, suyun ondan oluştuğuna dair inancın var olduğunu ve bir başka Hristiyanlık öncesi yerli yazar doğunun, ormana, güneyin ateşe, batının metale ve kuzeyin suya ait olduğunu vurgulamıştır (Groot, 1901: 983). Çin’in dört mevsim tanrılarından biri olan Beyaz Kaplan Batıyı temsil etmektedir. Aynı zamanda mevsimler incelendiğinde, bölgelerin tanrılar tarafından etkilenen organları hakkında da bilgi edinmiş oluruz. Örneğin, dört mevsim tanrısından biri Beyaz Kaplan batıyı temsil etmesinin

¹ Töz; TDK sözlüğünde “Varlıklarda değişikliğe uğrayan taraf dışında değişmeden kalan şey; cevher” şeklinde açıklanmaktadır (URL-5).

yanında aynı zamanda mevsim olarak sonbaharı ve rüzgârı, gezegen olarak metali temsil etmekte ve organ olarak da akciğer ve ince bağırsakları temsil etmektedir (Mackenzie, 1996: 195).

Çin’de, Büyük Ayı tarafından, Kutup Yıldızı etrafında dönerken kontrol edilen beş unsur, (1) su, (2) ateş, (3) odun, (4) metal ve (5) topraktır. Bu unsurlar, doğa dediğimiz şeyi oluşturur. Daha önce de gördüğümüz gibi, bunlar, hayvan tanrıların koruması altındadırlar. Örneğin, Batının beyaz kaplanı metali korur. Bu nedenle, metal, bir mezara yerleştirildiğinde kaplan tanrıyla törensel bir iletişimle etkilenir. “Wu ve Yueh’ın yıllıklarına göre, kralın gömülmesinden üç gün sonra, metalin özü, beyaz bir kaplan halini alır ve mezarın üzerine çömelir” (Groot, 1901: 983). Buradan da anlaşılacağı üzere Çin kültüründe kaplanın koruyucu anlamı ve sembolü vardır. Aynı zamanda kaplan Çin kültüründe erkekliğin, gücün, itibarın ve askeri hünerin sembolüdür ve hatta Çinliler kaplanı bütün hayvanların kralı, dağların efendisi olarak görmektedir. Nitekim kaplanın güç ve yiğitlik simgesi olduğunu işaret eden birçok sanat eseri Orta ve İç Asya’daki kazılarda keşfedilmiştir. Öte yandan Orta Asya’daki duvar resimlerinde güç ve yiğitliği kanıtlamak için kaplan avlayan yiğitlerin resimlerine rastlanmaktadır (Çoruhlu, 2000: 138).

Çince de kaplan olarak adlandırılan “hu (虎)” kelimesi ile oluşmuş birçok deyim bulunmaktadır. Örneğin; “hu ju long pan, 虎踞龙盘” deyiminde ejderha gibi kıvrılmış, kaplan gibi çömelmiş anlamına gelen deyim kaplanın tehlikeye karşı savunmak için stratejik olarak konumlanmasını ve heybetli olmasını vurgulamaktadır. “Hu you shengqi, 虎虎有生气” deyimini cesur ve güçlü anlamına gelir. “Hu tou hu nao, 虎头虎脑” genellikle erkeklerin güçlü ve dürüst olduklarını vurgulamak için kullanılır. “Jiang men huzi, 将门虎子” deyimini ebeveynlerin yeteneklerine gönderme yapan bir söylemdir. “Hu shi dan dan, 虎视眈眈” deyimini ise avını izleyen bir kaplan gibi parıldamak, açgözlü gözlerle bakmak anlamına gelir. “Ru hu tian yi, 如虎添翼” ise kaplan gibi güçlü ve ihtişamlı olmak anlamında kullanılır. Görüldüğü üzere Çince de kullanılan deyimlerde kaplanın güçlü ve asaletli olmasına vurgu yapılmıştır. Kaplanın deyimlerde verdiği anlam Çin kültüründeki kaplanın sembolik anlamları hakkında bilgi vermektedir.

Horoz (公鸡)

Türkler tarafından da kullanılan On İki Hayvanlı Çin takviminde bir kuş türü olarak sadece horoz yer almaktadır. Hayvan olarak bir dilek için kurban edilen tek ev kanatlısı horozdur ve bu Anadolu’nun halk dilinde oldukça yaygın bir uygulamadır (Boratav, 2012: 103). Diğer hayvanlarda olduğu gibi

horoz da bazı kültürlerde kendine farklı anlamlar edinmiştir. Örneğin; Horoz İslam dininde uyuyan kişileri uyandıran bir müezzin olarak görülür ve Âdem'e namaz kılmayı beyaz bir horozun öğrettiğine inanılır. Aynı zamanda bir hadiste “horozu lanet etmeyin, çünkü o sizi namaza kaldırıyor” şeklinde geçmektedir. Mevlana ise horozu melek anlamına gelen Rumca “angelos” adıyla isimlendirmektedir (Gezgin, 2007: 100). Tüm bunlar horozun İslam dünyasında İslam inancı ile bütünleştirildiğinin ve buna yönelik bir anlam atfedildiğinin bir göstergesidir. Almanya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerin kültürlerinde ise horoz tarım kültürü ile özdeşleştirilmiştir. Bu kültürlerde horozun hasadın bereketli şekilde geçmesine yönelik önemli bir anlam taşıdığı düşünülmektedir. Nitekim bereketli bir hasat ve ürün bolluğu için en son biçilecek ve hasat edilecek ürünün içinde horozun başının uçurulması ve horozun tüylerinin tarlaya saçılması gibi gelenek ve uygulamalar (Gezgin, 2007: 101) horozu bereket ve bolluk anlamlarının yüklendiğinin bir göstergesidir.

“Tavuk/horoz ‘tahaqu’ (takaqu)” Türkçede horoz ve tavuğun her ikisi için kullanılan addır” (Çoruhlu, 2000: 171). Horoz birçok kültürde güneşin simgesi olarak, gün doğumu ile bağdaştırılmıştır. İslamiyet’te horozun uyuyanları namaz kılmaya kaldırdığı inancı da bundan kaynaklanmış olabilir. İran mitolojisinde Mitra inancına bağlı olarak yeniden dirilişin ve ışığın habercisi olan horoz, Zerdüştlükte ateşi ve güneşi temsil eder. Yahudilikte günahlardan kurtulmanın aracı olarak kefaret ayinlerinde kullanılmıştır (Çatalbaş, 2011: 53). Türklerin horozla ilgili inançları Şamanizm etkisinden kaynaklanmaktadır. Horoz, kötü ruhları kovan koruyucu bir hayvan olarak görülür, altın tavuk ya da horoz hükümdar ailesini simgelerken, gümüş tavuk ise hükümdar ailesinden olmayan soylu kişileri temsil etmek için kullanılmıştır (Çoruhlu, 2000: 148). Şamanist Türk inancında tüm kötülükler Tanrısı Erlik, geceleri ortaya çıkmaktadır. Gece öten horoz uçuşsuz varsayılmış ve İslam dinine rağmen gelenekselleşerek toplumda yerini almıştır. Proto-Türk ya da Hun devrine ait Pazırık kurganlarından çıkarılan eserlerde karşımıza çıkan horoz-tavuk figürleri büyük olasılıkla kötü ruhları kovan koruyucu simgelerdir (Çoruhlu, 2000: 148). Mezarlarda yer alan horoz tasvirleri birçok anlamın yanı sıra aynı zamanda koruyucu anlamı da taşımaktadır (Çoruhlu, 2020: 63).

Çin burçlar kuşağının onuncu hayvanı olan horoz, Çin kaynaklarında “you (酉)” karakteri ile bağdaştırılmıştır. Bu karakter Çin takvimindeki on iki dünyevi dallara verilen isimlerden biridir. Bu karakterin horoz ile ilişkilendirilmesi erken Qin dönemine kadar dayanmaktadır. 1975 yılında, Hubei (湖北)

eyaleti Shuihude (睡虎地) bölgesindeki Qin mezarında çıkarılan bir bambu belgede horozun “you” olarak kaydedildiği görülmektedir. Aynı zamanda Ay Takvimi belgesinde horozun “you” olarak yorumlandığı şekilde kayıtlar da bulunmaktadır (Wang, 2012: 29). Horozun bu Çince karakter ile bağdaştırılması horozun günlük aktiviteleri ile de alakalıdır. Nitekim “you” karakteri öğleden sonra saat 5’ten akşam saat 7’ye kadar olan zaman dilimini ifade etmektedir. Horozun sabahları insanları uyandırma misyonuna sahip olmasından ötürü bu karakter ile ilişkilendirilmiş ve antik dönem kayıtlarında horozun karşılığı olarak bu şekilde kayıtlara geçmiştir.

Antik dönem Çin toplumunda insanlar horozu askeri yetenek, nezaket, şefkat, yiğitlik ve sadakat olmak üzere beş erdeme sahip erdemli bir kuş olarak görmektedir. Aynı zamanda o dönem insanları horozun başında bulunan taç gibi ibiği ile sivil erdeme, keskin pençeleri ile askeri yeteneğe, düşmanları ile karşılaştığında saldırıya geçecek cesareti gösterdiğinden yiğitliğe, yiyecek bulduğunda diğerleri ile paylaştığından şefkate, her sabah görevini aksatmadan sadakatsiz yerine getirdiğinden sadakat erdemlerine sahip olduğunu düşünmektedirler (Wang, 2012: 30). “Horozun cesaret, savaşçılık, dürüstlük, nezaket, Şeytan’ı def etme gibi vasıfları onun bu kavramların simgesi gibi algılanmasına yol açmıştır” (Çoruhlu, 2000: 149). Birçok şiir ve klasik eserde, horozun her sabah günün başlangıcını haber vermesi ve görevini her gün yerine getirmesi düşüncesinden dolayı horozu azimli, sebatkâr ve sadık anlamları atfedilmiştir. Örneğin Tang Dönemi (唐朝 618-907) ünlü şairlerinden Du Fu’nun (杜甫, 712-770) “Horoz” isimli şiirinde “Beş erdeme sahip olan horoz, günün ağarmasında üç kez öter” şeklinde geçmektedir. Yine *Şarkılar Kitabı*’nda “Horoz öter de öter, şafağın gelişini haberdar eder” şeklinde geçer (Wang, 2012: 30).

Çin’de MÖ ilk bininci yılda horoz dövüşleri olduğuna dair bilgiler kayıtlarda geçmektedir. Günümüzde yasaklanmış olan horoz dövüşleri Güney Çin’de hala yaygın bir spordur. Horoz dövüşünün Çin kültüründe tarihten itibaren var olmasından dolayı, horoz aynı zamanda cesur bir kuş olarak yiğitliğin sembolü olarak görülmüştür (Eberhard, 2000: 142). Horoz sahip olduğu mahmuzu savaş ve kavga esnasında kullandığından horozu bu tür anlamlar yüklenmiştir. Horozların sahip oldukları özellikleri ve dövüşte iyi olmalarından dolayı horoz dövüşleri birçok şiire de konu olmuştur. Tang Hanedanlığı dönemi ünlü şairleri Han Yu (韓愈, 768-824) ve Meng Jiao’ın (韓愈, 751-814) şiirlerinde horoz dövüşü şu mısralarla yorumlanmıştır: “Karşılaştıklarında büyük horoz küçüğe karşı meydan okur. Kavga etmeye niyetlen-

miş gözler adeta ateş gibidir, horozun ibiği dövüş esnasında zırh olarak kullanılır” (Wang, 2012: 35).

Horoz aynı zamanda şansın ve barışın da simgesidir. Horozun kötü ruhları yok etme ve uzaklaştırma yeteneğine sahip olduğuna inanılır. Aynı zamanda Çinlilere göre horoz ölümsüzlüğün kaynağı olarak yang iksirini bünyesinde taşıyan bir hayvandır. Çin'deki *Büyük Tıp Ansiklopedisi*'nde sağlıklı yaşamın sırrı olarak verilen reçetede üç yaşındaki horozun ibiğinin kanını içen bir kişinin yang özüne sahip olacağı yazmaktadır (Gezgin, 2007: 100). Tıpkı diğer hayvanlar gibi horozda da farklı anlamlar yüklenmesinin sebebi antik dönem insanların gözlemleri doğrultusunda oluşturulan mitler ile alakalıdır. Antik dönem Çin mitolojisinde horoz güneşin doğuşu ile simgeleşmiştir. *Değişimler Kitabı*'nda güneşin doğuşu olarak horoz insanların günlük aktivitelerinde insanları belirli saatlerde uyandıran bir sembol olarak görülmektedir. Bu durum aslında antik dönem insanların doğayı gözlemlemelerinin bir sonucu olarak oluşmuştur. Nitekim çoğu mit ve efsaneler antik dönem insanların doğa ile aralarında kurdukları etkileşimden dolayı oluşmuştur. Horoz her gün insanları uyandırma misyonunu yerine getirdiğinden güneş kuşu olarak bilinen horoz Anka kuşunun prototipidir. Antik dönemde güneş kuşu; üç ayaklı horoz ve güneşin ortasında konumlandırılmış horoz ve altın horoz olmak üzere çeşitli türleri içermektedir. Güneş ya da altın horoz güneş kuşunun ilk örneğidir. Han Hanedanlığı dönemine ait tuğla kabartmada güneşin ortasında duran üç ayaklı horoz altın horozu simgelemektedir (Wang, 2012: 41).

Köpek (狗)

On İki Hayvanlı Çin takviminde yer alan hayvanlardan birisi de köpektir. Söz konusu medeniyetin coğrafyası, kültürel ve etik değerleri, inançları gibi etkenler doğrultusunda hayvanlara yüklenen sembollerin farklı medeniyet ve kültürlerde farklı anlamları vardır. Köpek bazı kültürlerde kutsal sayılırken bir başka toplumda köpeğe çok daha farklı anlamlar atfedilmiştir. Köpeğin insanların normal yaşantılarında onlara eşlik etmesinden dolayı çoğu toplumda köpeğe sadıklık sıfatı yüklenmiştir. Türk toplumunda köpek kutsal hayvan olarak görülürken, aynı zamanda köpek Türk mitolojisinin de önemli figürlerinden biridir. Nitekim Türklerin de kullanmış oldukları On İki Hayvanlı takvimde aylardan birisi de köpek ayı olarak adlandırılmıştır. Türklerin köpeğe atfettikleri anlam ve yükledikleri semboller o dönem inancı olan Şamanizm ile alakalıdır. Şamanlara göre köpek ruhu insanlık için rehberlik eder ve hatta bir Şaman ruhsal yolculuğunu bazı dönemlerde köpeğin üzerine bine-

rek gerçekleştirir (Gezgin, 2007: 135). Barak adı verilen ve çok uzun tüyleri olan bir köpek Eski Türklerde kutsal olarak kabul edilmiştir. Şamanlar, Barak'a binerek gökyüzüne çıktıklarına inanmışlar ve bu sebeple boyunlarına köpek resimleri ve heykelleri takmışlardır (Duymuş, 2014: 49).

Bazı efsanelerde köpek sıklıkla kullanılan bir hayvandır. Örneğin, Orta Asya kökenli bir efsanede “Köpekler Krallığı” adında bir yerden bahsedilmiş ve bu ülkede erkeklerden ziyade sadece kadınların yaşadığı belirtilmiştir. Erkekler ise insan vasfından ziyade köpek biçimindedir. Köpek sıfatındaki erkeklere ülkede yaşayan kadınları koruma görevi verilmiştir (Gezgin, 2007: 136). Altay yaratılış mitolojisinde de köpekler yer almaktadır. Söz konusu yaratılış efsanesinde tanrı ilk insanı yarattığı zaman onun yanına bekçi köpeğini koruyucu olarak vermesi yine köpeğe koruyucu sıfatının yüklendiği ve köpeğin koruyucu sembolü ile bütünleştiğinin bir göstergesidir. Bir Tibet mitinde de köpeklere yer verilmiştir. Biri siyah, biri kızıl iki köpeğin dişi bir kurtla evlendiğinden, kurdun kısır olduğundan, köpeklerin Türk kızını kaçıarak onunla evlendiğinden ve onların evliliğinden doğan çocukların erkek olanların köpek, dişi olanların ise kurt olduğundan bahsetmektedir (Roux, 2005).

Farklı toplumlarda köpeğe hem olumlu hem de olumsuz anlamlar atfedilmiştir. Çoğu toplumda köpek koruyucu ve sadık sıfatları ile bütünleştirilirken, Hristiyan toplumunda köpek genellikle bir kişiye kötü bir ithafta bulunurken kullanılmıştır. Zira kutsal kitap İncil'de köpekler adam öldüren, fuhuş yapan, putlara tapanlarla bir tutularak köpeğe olumsuz anlamlar yüklenmiştir (Gezgin, 2007: 136).

Çin kültür ve toplumunda köpek genel olarak sadakati sembolize etmektedir. Köpeğin sahiplerine oldukça sadık olup, beraber yaşadıkları süreçte bu sadakati devam ettirdiği düşünülür. Aynı zamanda Çin toplumunda köpeklerin sahipleri için her şeyi yapacaklarını ve hatta kendilerini bu yolda kurban edeceklerine dair bir inanç da vardır. Birçok deyim ve atasözü köpeğin sadakatini gösterir niteliktedir. Örneğin; “gou ma zhi xin, 狗马之心” deyimini sahibine bir köpek ve at kadar sadık anlamına gelmekte, sadakat ve bağlılığı simgelemek için kullanılmaktadır. Köpek anlamına gelen “quan, (犬)” kelimesi, güç ve otorite anlamına gelen “quan, (权)” kelimesi eş sesli kelimeler olup, aynı şekilde telaffuz edildiğinden, köpek aynı zamanda gücü de sembolize etmektedir. Bu sebeple köpeğe güç ve otorite sıfatı da yüklenmiştir. Nitekim Çin'de yeşim taşından yapılmış aksesuarlardan köpek şeklinde olanlar sıklıkla görülmektedir. Çin kültüründe köpek şekilli aksesuar takan kişinin gücü elinde bulundurduğu inancı vardır (Chen ve Zhang, 2019:

593). Belki de Türk kültüründe Şamanların da boyunlarına köpek biçimli kolye takmalarının (Gezgin, 2007: 135) sebebi Çinlilerin bu inancından kaynaklanmaktadır.

Herkesin bildiği üzere toplumda köpeklerin hislerinin kuvvetli olduğuna dair kabul görmüş bir düşünce mevcuttur. Nitekim herhangi bir doğa felaketi olduğunda ya da köpeğin sahibi ile birlikte yaşadığı ev ya da evin sınırına tanımadığı, zarar verecek biri geldiğinde köpek normalden farklı olarak tepki verir ve havlamaya başlar. Bu durum çoğu toplumda köpeklerin hislerinin kuvvetli olduğu inancını beraberinde getirmiştir. Çin toplum ve kültüründe de köpeğin kötü ruhları kovduğuna inanılmaktadır. Antik dönem Çin toplumunda insanlar köpeğin oldukça zeki bir hayvan olduğuna inanmış, aynı zamanda köpeğin iyi şans ve kötü şansın yanı sıra felaketi de önceden hissederek haber verdiğine inanmışlardır. Nitekim Çince geçiren köpek insanlara haber verir, her konuda insanları bilgilendirir anlamına gelen “gou tongren yan, jin zhi renxin, 狗通人言, 尽知人心” (Chen ve Zhang, 2019: 593) deyimini toplumda bu inancın var olduğunun bir göstergesidir. Hatta köpeğin havlama saatine göre antik dönem insanları kehanette bulunmuşlardır. Örneğin; köpeğin gece saat 03:00-05:00 saatleri arasında havlamasının haneye bereket ve zenginlik getireceğine inanmışlardır. Köpeğin saat 05:00-07:00 saatlerinde havlamasının yine hanede yaşayan insanların parlak bir geleceğe sahip olacakları anlamına gelmektedir.

Çin kültüründe köpek olumlu sembol ve sıfatlar içermesinin yanında aynı zamanda sıklıkla olumsuz anlamlar da içermektedir. Çinliler genellikle kötü insanları tanımlamak ya da bir şeyleri küçümsemek için köpek ismini ya da köpek adının geçtiği kelimeleri kullanmaktadırlar. Çince geçiren “gou tuizi (狗腿子)” uşak, “gou niang yang de (狗娘养的)” hergele, “lang xin gou fei (狼心狗肺)” zalim, “gou niucai (狗奴才)” hizmetçi, köle, “gou han jian, (狗汉奸)” “hain köpek” deyimleri köpeğin olumsuz anlamlar veren ifadelerde sıklıkla kullanıldığının bir göstergesidir.

Aslan (狮子)

Görünüşü itibari ile heybetli bir görünüme sahip olan aslan kükremesiyle de ormanların kralı olarak bilinmekte ve aslan çoğu toplumda gücü sembol etmektedir. Yunan mitolojisinde aslanlar geniş yer tutmaktadır. Nitekim güçlü kahraman Herakles (Herkül) aslanlarla girdiği mücadelelerde öne çıkmış ve nam salmıştır. Burada insanları alt eden ve onlara göz açtırmayan aslanlardan sıklıkla bahsedilmektedir. Herakles'in mücadelede olduğu Nemea aslanı en meşhur olanıdır (Gezgin, 2007: 27). Aslan Yunan mitoloji-

sinde gücü ve heybeti ile yer alırken, Budist mitolojisi ve sanatında da farklı simgesel anlamlar taşımaktadır. Aslan, Budist mitolojisinde bazen bir tanrı simgesi iken bazen de hükümdarı ya da oturduğu tahtı simgelemektedir. Buda, duruşu ile aslana benzetilirken verdiği vaazlar da aslanın insanları uyarıcı mahiyetinde olan kükremesine benzetilmiştir. Budist kültüründe aslanın içerdiği bu anlam Türk kültüründe de benzerlik göstermektedir. Nitekim Çin kaynaklarında bazı Türk hükümdarlarının aslanlı tahtta oturduğundan söz edilmektedir (Çoruhlu, 2000: 136-137).

Türk kültür ve sanatında aslan figürü ve sembolü Budizm'den etkilenmiştir. Budist mitolojisinde aslan, tanrıyı ve tahtı simgelerken bu anlam Türk kültürü için de geçerlidir. Nitekim aslanın güç, kuvvet ya da koruyucu bir simge olması ya da tahtı ve hükümdarı temsil etmesi gibi durumlar birçok kültür ve mitolojide ortaktır (Çoruhlu, 2000: 137). Örneğin; aslanın kükremesi nasıl ki Buda'nın vaazlarına benzetildiğinden insanları uyarıcı olarak görülüyorsa, bu durum İslamiyet ve Hristiyanlık için de geçerlidir.

Sadece Yunan, Budist ve Türk kültüründe değil Mezopotamya kültüründe de aslan önemli bir simgedir. Aslan savaşçı kahramanlar, krallar, savaşçı tanrı ve tanrıçalar için kullanılan bir semboldür. Sümer, Babil, Akad ve Asur olmak üzere birçok dönemin ikonografisinde aslan-balık, aslan-ejderha, aslan-adam gibi vücudunun bir kısmı aslan olan çeşitli yaratıklar bulunmaktadır. İncil'de de aslan İsa'nın sıfatlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslan aynı zamanda *Yeni Ahit*'te yilandan sonra gelen ve şeytani simgeleyen ikinci bir hayvan olarak kabul edilmektedir (Gezgin, 2007: 29).

Antik dönemde aslan hediye olarak Çinlilere gönderilene kadar Çin toplumu aslana yabancı kalmıştır. Çinliler yabancı oldukları aslanı, Batı Asya'dan gelen elçilik heyetleri sayesinde tanımışlardır. Tang döneminde Çin orduları Orta Asya'nın içlerine doğru girdiklerinde, Çinlilerin bu hayvanı doğada görmüş oldukları düşünülmektedir. Daha sonra aslan sanat eser ve ürünlerinde dekoratif motif olarak kullanılmaya başlamıştır. Song edebiyatında aslana Batı'da olduğu gibi "hayvanların kralı" adı verilmiş, 17. yüzyıla ait bir öykü kitabında ise aslandan kutsal yaratık olarak söz edilmiştir (Eberhard, 2000: 40).

Çin kültüründe aslanın koruyucu olarak görülmesi Budizm ile yakından alakalıdır. Nitekim aslan Budizm'de hükümdar ve taht ile ilişkilendirilerek kültür ve mitolojisinde geniş çapta yer tutmaktadır. Çin kültüründe aslanın sahip olduğu gücünden dolayı koruyucu olduğuna inanıldığından Budist tapınakları gibi önemli binaların girişinde biri erkek diğeri dişi olmak üzere bir

çift aslan heykeli bulunmaktadır. Bu durum aslana koruyucu sıfatının atfedildiğinin bir göstergesidir. Çin resim ve heykellerinde kullanılan aslan figürü gerçek aslana pek benzememektedir. Bu heykeller genellikle taş aslanlar ya da batıda Foo aslanı olarak adlandırılmaktadır. Tapınaklar ya da resmi binaların girişinde koruyucu olarak yerleştirilen bir çift aslan heykelinden sağdaki aslan erkek, soldaki ise dişidir. Erkek aslanın sol ayağının altında işlemeli bir top vardır, dişi aslanın sağ ayağının altında ise yavru bir aslan vardır. Erkek aslanın ayağının altındaki topun, yumurtanın içerisindeki yavru aslana bir gönderme olduğu düşünülmektedir. Bir başka inanışa göre ise aslanın ayağının altındaki şeyin bir top değil, aslanın sınırlarını yatıştırmak için oynadığı bir inci olduğudur (Eberhard, 2000: 41).

Çin Yeni Yılı'nın en önemli geleneklerinden biri de geleneksel aslan dansıdır (獅舞). Aslan dansı Ay takviminin 1. ayının 15. gününde kutlanan Fener Bayramı ile ilişkilidir. Bu dans Çin'e Tang Hanedanlığı döneminde, tıpkı aslanda olduğu gibi Batı Asya'dan geldiği düşünülmektedir (Eberhard, 2000: 42). Efsanelerde sıklıkla yer alan aslanın Çinliler tarafından şans getirdiğine inanılır. Bu sebeple, Çinliler bayram ve festivallerde ve önemli günlerde iyi şans getirmesi ve kötü ruhları kovması için geleneksel aslan dansını yaparlar (Guowuyuan, 2007: 238). Bayramlarda sergilenen aslan dansı gösterisi gelecek yılın refah ve şans getirmesi temennisi için yapılır.

Sonuç

Antik dönemde doğa ve hayvanlarla iç içe yaşayan insanlar mit ve totem inancı ile doğada gözlemedikleri ve zaman içerisinde etkileşim kurdukları hayvanlara bazı anlamlar yüklemişlerdir. İnsanların kendilerine yakın buldukları, korktukları ya da güçlü gördükleri ve ilahi güçleri olduğuna inandıkları hayvanlara atfettikleri bu anlamlar neticesinde bazı semboller o kültürdeki anlatı ve efsanelere konu olmuş ve aynı zamanda sanat eserleri, hikâye ve şiir gibi edebi eser türlerinde sıklıkla işlenen figürler haline gelmişlerdir. Bu bağlamda hayatın bir parçası olan hayvanların o kültürde ele alınması ve hayvanlara atfedilen sembollerin hangi etkenler sonucunda oluştuğunun araştırılması önemli bir konudur. Zira hayvan sembolleri ve anlamlarının araştırılması o kültürde var olan efsane, anlatı, mit, edebi eser ve sanat eserlerinde kullanılan hayvan figürlerine de ışık tutmaktadır.

Antik dönemde Çinliler kendilerine bereket, şans, sağlık, güç verdiklerine inandıkları olgulara tapma eylemi sayılabilecek kadar saygı duymuşlardır. Bu olgu kimi zaman bereket getirdiğine inandıkları bir bulut, kimi zaman da çeşitli güçler atfettikleri bir hayvan olmuştur. Yükladıkları bu anlamların

o dönemdeki inançları ve etkileşimde oldukları diğer uluslar ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Örneğin, Çin kültüründeki hayvan sembolizminin Budizm'den etkilendiği görülmektedir. Aslan Budizm'de imparator ve taht ile ilişkilendirildiğinden, Budizm'in Çin'de etkili olmasından dolayı Çin kültüründe aslana Budizm'dekine benzer şekilde anlamlar yüklenmiştir. Nitekim Çin kültüründe aslanın sahip olduğu güç, imparator ve tahtla bütünleştiğinden aslana koruyucu sıfatı yüklenmiştir. Tapınak gibi önemli binaların girişlerinde aslan heykellerinin yer alması aslana koruyucu sıfatının atfedildiğinin somut bir göstergesidir. Aynı zamanda Çinliler Türklerle Orta Asya'da aynı topraklarda yaşamalarından dolayı sanat, askeri, yönetim gibi birçok farklı alanda etkileşim halinde olmuşlardır. Türkler ve Çinliler arasındaki sanat ve arkeoloji alanındaki ilişkiler yoğun derecede iç içe geçmiş durumdadır. Bu sebeple Türk ve Çin mitolojisi ve kültüründe hayvanlara yüklenen anlamların benzerlik gösterdiği görülmektedir. Örneğin, Türk mitolojisinde önemli bir yeri olan kaplan, Çin'deki ile benzer özellikler taşımaktadır. Yine, Hunların başkentlerine ejderha şehri adı vermesi Türklerin Çinliler ile olan etkileşimlerinin bir sonucudur. Nitekim ejderha motifi Türk kültürüne Çin kültüründen geçmiştir. Aynı şekilde eski Türklerde köpek kutsal kabul edildiğinden boyunlarına köpek resim ve heykelleri takmaları ve Çin'de yeşim taşından yapılmış köpek şekilli aksesuar takan kişinin gücü elinde bulundurduğu inancının var olması her iki kültürde hayvanlara yüklenen anlamların paralel olduğunun bir göstergesidir.

Antik Çin toplumu bir tarım toplumu olduğundan, bereket olgusu Çinliler için son derece önemlidir. Bu yüzden iyi hasat elde etmek için ihtiyaç duydukları bereket bazı hayvanlar ile sembolize edilmiştir. Tarım ile uğraşan insanlar için bereketli bir hasat dönemi için şüphesiz ki en önemli şey yağmurdur. Çin toplumunda ejderhanın su tanrısı olması ve yağmurun yağmasını sağlayabilmesi, insanların ejderhayı bereket getirebilen ilahi bir varlık olarak görmelerine sebep olmuştur. Çin kültüründeki hayvan sembolizmi, Çin'in antik dönemlerde etkileşimde bulunduğu medeniyetlerden de etkilenecektir. Örneğin Aslan figürü Çin kültürüne, İranlıların Çin'e hediye olarak bir Aslan göndermesinden sonra dâhil olmuştur. Bu süreçten sonra aslanı tanımaya başlayan Çinliler aslana koruyucu ve güç ile alakalı sıfatlar yüklemiş ve sanat eserlerinde aslan figürlerine yer vermişlerdir.

Hayvanlara atfedilen anlamlar kullanılan dile de yansımış, Çince bu hayvanlarla alakalı deyimler, atasözleri ve sıfatlar oluşmuştur. Örneğin, kaplan anlamına gelen *hu* kelimesi içeren çoğu deyim aslanın güçlü, cesaretli ve asaletli olduğu anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, insanlar tara-

findan hayvanlara atfedilen anlamlar sadece o toplumun dilinde değil aynı zamanda sanat eserinde, mimarisinde ve edebi eserlerinde de kendisine yer bulmuştur. Örneğin, aslan koruyucu olarak görüldüğünden, önemli binaların girişlerinde aslan heykeli bulunmaktadır. Benzer şekilde, kötü ruhları kovduğuna inanıldığından mezarlarda taştan yapılmış kaplan heykellerinin görülmesi, Anka kuşunun zenginliği, refahı ve ölümsüzlüğü simgelemesinden dolayı antik dönem mezarlarında çok sayıda Anka kuşu motifinin yer alması, ejderhanın ilahi bir kuş olmasından dolayı efsanelere konu olması hayvan sembolizminin o kültürün sanat eserine, edebi eserlerine ve gündelik yaşam alanlarına da yansıdığına göstergesidir.

Kaynakça

- Alp, K. Özlem (2009). *Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş*. Ankara: Eflatun Yayınevi.
- Atasağun, Galip (1997). "Sembol ve Sembolizm". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7): 369-387.
- Aydın, Öznur (2013). "Çin ve Türk İşlemelerindeki Ejderha Motifi". *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6(12): 1-16.
- Boratav, Pertev Naili (2012). *Türk Mitolojisi*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Chen, Honping & Zhang, Yu (2019). "Different Images of Dog between Chinese and English". *East African Scholars Journal of Education, Humanities and Literature*, 2(10): 593-596.
- Cooper, Jean C. (1978). *An Illustrated Encyclopedia of Traditional Symbols*. London: Thames & Hudson.
- Çatalbaş, Resul (2011). "Türklerde Hayvan Sembolizmi ve Din İlişkisi". *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*, 3(12): 49-60.
- Çoruhlu, Yaşar (2000). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Çoruhlu, Yaşar (2020). "Türk Sanatında Kötü Ruhlar". *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21: 59-88.
- de Visser, Marinus Willem (1969). *The Dragon in China and Japan*. Wiesbaden: M. Sändig.
- Duymuş, Florioti, H. Hande (2014). "Eski Kültürlerde Köpeğin Algılanışı: Eski Mezopotamya Örneği". *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55): 45-70.

- Eberhard, Wolfram (2000). *Çin Simgeleri Sözlüğü*. Çev. Aykut Kazancıgil ve Ayşe Bereket. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Gezgin, Deniz (2007). *Hayvan Mitosları*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Groot, Jan, J. M. De (1901). *The Religious System of China, B.1, V.3*. Leiden: Brill Archive.
- Guowuyuan, Qiaowu Bangongshi (2007). *Zhongguo Wenhua Changshi*. China: Gaodengjiaoyu Chubanshe.
- Hargett, James M. (1989). “Playing Second Fiddle: The Luan-Bird in Early and Medieval Chinese Literature”. *T’oung Pao*, 75(4/5): 235-262.
- Hulbert, James & Biedermann, Hans (1994). *Dictionary of Symbolism: Cultural Icons and the Meanings Behind Them*. Plume; Reprint Edition.
- Köse, Serkan (2019). “Türk Kültüründe Baykuş”. *Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(3): 288-301.
- Li, X. (2018). “The Feng and Huang Pair Fly Side by Side: The Origin and Development of the Image of Fenghuang”. *Think Tank of Science & Technology*, 12: 81-85.
- Mackenzie, Donald, A. (1996). *Çin ve Japon Mitolojisi*. Çev. Koray Akten. Ankara: İmge Kitabevi.
- Nigg, Joseph (2016). *The Phoenix: An Unnatural Biography of a Mythical Beast*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Ögel, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi C.I*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Ögel, Bahaeddin (2014). *Türk Mitolojisi C.II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ölmez, Filiz Nurhan (2010). “Dokumalarda Yılan Motifi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi Art e*, 6: 3-21.
- Ren, Qi Liang (2015). *Zhongguo Wenhua Changshi*. Xian: Shanxi Shifan Daxue Chuban Zongshe.
- Roux, Jean Paul (2005). *Orta Asya’da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*. Çev. Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Sterckx, Roel et al. (2019). *Animals Through Chinese History Earliest Times to 1911*. Cambridge: Cambridge University Press.
- URL-1: “Sembol”. <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim: 01.06.2023).
- URL-2: “Sembolizm”. <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim: 01.06.2023).
- URL-3: “Long”. <https://zdic.net/hans/%E9%BE%99> (Erişim: 02.06.2023).
- URL-4: “Ejderha”. <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim: 02.06.2023).

URL-5: “Töz”. <https://sozluk.gov.tr/>. (Erişim: 03.06.2023).

Wang, Hongyin (2012). *An Introduction to Chinese Birth Year Symbols: The Rooster of Luck and Faith*. Trans. Chen Daliang. Xi'an: World Publishing Xi'an Corporation Limited.

Wu, Zhiwen et al. (2021). “Phoenix Tree, Phoenix and Empress: Empress Historical-Cultural Symbol of Phoenix Tree and its Good Environmental Civilized Value”. *Aquaculture and Fisheries Studies*, 3(4): 1-7.

Zhang, Yajun (2008). *A Kaleidoscope of Chinese Culture*. Trans. Guo Hui. Beijing: Sinolingua.

Zhao, J. (2019). “A Comparative Study on the Images of Oriental God Birds”. *Comparative Study of Cultural Innovation*, 20: 46-47.

Zhu, Lyujie (2020). “Fenghuang and Phoenix: Translation of Culture”. *International Journal of Languages, Literature and Linguistics*, 6(3): 122-128.

“COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: *Ethics committee approval is not required for this study.*

Declaration of Conflicting Interests: *The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship, or publication of this article.*